

Moviments de plaques

Jordi Amat, filòleg i escriptor, dirigeix *El Món de Demà*

“Si des de la consolidació de la modernitat el centre del món ha estat Occident, projectant aquella centralitat cap el passat com si aquell lloc hagués estat sempre nostre, el relat de Frankopan evidenciava que la centralitat occidental tal vegada fos una excepció.”

Durant els darrers mesos s'havien anat acumulant als peus de les estanteries. Llibres, pols i més llibres. Pocs llegits, alguns fullejats i la majoria apilonats esperant l'hora d'endreçar que no arribava mai. Fins ara. El confinament també et deixa sense excuses per fer les tasques ajornades quan tot semblava urgent. Si et toca passar-te tot el sant dia tancat, la urgència es flexibilitza i sembla més senzill, de sobte, distingir allò superflu del que tal vegada fos essencial. Al llarg de les darreres setmanes he esporgat la biblioteca, he endreçat les piles que no paraven de créixer a terra del despatx i he ocupat massa ràpid l'espai buit que feia un instant acabava de guanyar a les prestatgeries. Així he descobert llibres que ni sabia que tenia o que abans pensava que no m'haurien d'interessar gaire, però que ara, en canvi, em podien fer bon servei. Llibres escrits amb l'afany de comprendre l'ordre global en transformació, llibres per intentar elevar la mirada i llibres que conviden a imaginar com pot ser la nostra realitat [quan s'obri la porta](#).

El primer llibre recuperat va ser [Las nuevas rutas de la seda](#) (Crítica, 2019) de Peter Frankopan. A mitjans de la dècada dels 90 aquest professor d'Oxford va començar a fer recerca sobre les croades i va modificar la manera d'explicar aquell episodi medieval analitzant documentació conservada a diversos països. Amb els anys el canvi d'òptica per entendre el seu objecte d'estudi va encaminar Frankopan a escriure [El corazón del mundo](#) (Crítica, 2015), un *best seller* sobre la història mundial que desplaçava el focus d'explicació convencional. Si des de la consolidació de la modernitat el centre del món ha estat Occident, projectant aquella centralitat cap el passat com si aquell lloc hagués estat sempre nostre, el

relat de Frankopan evidenciava que la centralitat occidental tal vegada fos una excepció. La seva tesi era que el principal eix de l'evolució de la humanitat havia estat la zona de les rutes de la seda. La tesi del seu darrer llibre, d'història del present, és que el cor del món ha retornat a l'àrea geogràfica de sempre.

Frankopan aquí no explica les causes que han provocat el retorn, però una sembla indiscutible. Aquest profund moviment geopolític -que sempre és un moviment que avança com ho fan les plaques tectòniques, lentament, fins que es compacten- l'hauria activat el procés de desenvolupament econòmic més destacable dels últims cent anys com a mínim: aquell que ha tirat endavant la dictadura xinesa durant les darreres quatre dècades imposant un capitalisme d'estat i transformant el país perquè sigui allò que s'ha anomenat "la fàbrica del món". Un tòpic amb bona part de veritat, com revelen els avions que aterren als aeroports carregats de material sanitari (i que arriben després de negociacions urgents, opaques i en alguns casos sense garanties). Estudiar el procés de desenvolupament econòmic xinès no és el propòsit de Frankopan, però al seu llibre, entre altres coses, n'enumera conseqüències recents i concretes: les que es deriven dels acords que el govern xinès havia signat darrerament en el marc de la Iniciativa del Cinturó i la Ruta de la Seda.

“La tesi del seu darrer llibre, d'història del present, és que el cor del món ha retornat a l'àrea geogràfica de sempre.”

La Iniciativa, presentada el 2013, s'ha anat replicant arreu usant una mateixa fórmula: la subscripció d'acords multimilionaris per construir grans infraestructures (algunes de les quals, com a mínim, semblen ben megalòmanes i difícilment rendibles). No sembla, diuen polítics i analistes, que a través de la Iniciativa la Xina hagi volgut afermar-se com un nou imperi. El seu desplegament, tanmateix, sí revela (com a poc) una visió política de llarg abast: l'afany d'eixamplar la influència per tal de negociar de manera bilateral i privilegiada a qualsevol banda del món. La Xina vol ser present com a soci inevitable, a través d'acords i inversions (d'Àsia i d'Àfrica, d'Europa i Sud-Amèrica), allà on els seus estratègies han identificat objectius essencials (una posició estratègica, recursos naturals, matèries primeres de tota mena) per consolidar el seu desenvolupament

econòmic. Per aconseguir-ho, més que plantar la bandera de la llibertat, es negocia en una atmosfera d'estranya pau.

La Xina sap com ha d'ordenar el món per apuntalar els seus interessos. Ho sap, ho vol i, des de la nostra perspectiva, ho fa sense gaires complexos o, més exactament, sense seguir el nostre codi que pensàvem que era universal. Usa el seu i li serveix, abans que res, per fer que circuli el comerç de la qual ella n'és el productor principal. No importa gaire si els lligams s'estableixen amb tiranies o democràcies perquè el règim és una qüestió interna de cada país. Es tracta de tramatar noves xarxes que operen al marge de les normes de l'ordre multilateral. I li ha funcionat. La majoria de la seva ciutadania accepta el codi, perquè li ha permès millorar les seves condicions de vida, i el Partit té l'autoritat absoluta per reprimir els sectors que el qüestionen.

“La Xina sap com ha d'ordenar el món
per apuntalar els seus interessos.
Ho sap, ho vol i, des de la nostra perspectiva,
ho fa sense gaires complexos o, més
exactament, sense seguir el nostre codi que
pensàvem que era universal.”

No hi ha cap altra potència global que disposi d'una idea geoestratègica equiparable. I és la materialització progressiva d'aquesta idea allò que durant els darrers anys ha mogut les plaques tectòniques de la geopolítica. Les ha mogut l'enorme poder acumulat pel país. Poder econòmic i demogràfic, militar i tecnològic i cada vegada més també poder diplomàtic. Aquest moviment, segons Frankopan, ha augmentat de velocitat durant els darrers sis anys. El canvi de ritme ha anat encarcarat l'ordre consolidat després de la Segona Guerra Mundial i els Estats Units, que eren la potència rectora de l'ordre del món d'ahir -en virtut del seu poder econòmic, militar i tecnològic-, van quedant desplaçats d'una posició hegemònica que el 1989 semblava seria seva fins a la fi de la història. Pensar com es sofreix aquest desplaçament, que impacta de manera directa en la teva manera de viure, diria que ajuda a entendre actituds polítiques que s'han naturalitzat els darrers anys.

L'última aposta nord-americana per contenir el moviment de plaques geopolítiques hauria d'haver estat la posada en marxa de l'Acord Transpacífic de Cooperació Econòmica (TPPP). Ben Rhodes ho explica a

[*El mundo tal y como es*](#) (Debate, 2019), un altre dels llibres que tenia pendents. Durant la presidència d'Obama va treballar a l'àrea de diplomàcia pública i comunicació de la West Wing, elaborant relat i escrivint discursos. Fa poc Rhodes [ha reflexionat](#) sobre què pot implicar la pandèmia. També en aquest article a *The Atlantic* recordava com l'administració Obama va dissenyar una política internacional "post 9/11" i el TTTP n'havia de ser una peça essencial. Tal qual ho diu al seu llibre de memòries. El Tractat era "*la pieza central de nuestra estrategia general para la región, una estrategia en la que sería Estados Unidos y no China quien definiera las reglas del comercio internacional*". Però quan Donald Trump va arribar a la Casa Blanca, ràpidament va desmantellar aquesta estratègia. Aquesta, de fet, i tantes altres de la mateixa manera que ha rescindit tants acords. Trump ha anunciat que congela els fons que el seu país aportava a l'Organització Mundial de la Salut. És com una desconexió, hipertensa o multiorgànica, que ha obert espais d'incertesa a través dels quals s'han seguit movent les plaques.

"Ara, en plena emergència, sembla més fàcil distingir entre allò que era efecte i allò que és causa."

En aquests espais d'incertesa, des de l'elecció de Trump com a president dels Estats Units, va anar alimentant-se el tema del nostre temps abans de la pandèmia: [la crisi de la democràcia](#). Durant els últims anys ens hem cansat de parlar de populismes, hem assistit a replegaments nacionalistes i hem vist com anaven disseminant-se llavors d'autoritarisme postdemocràtic. Però no sé si hem parlat per parlar perquè encara no teníem la perspectiva per mirar més endins. Ens faltava canviar d'òptica que, alterant l'escala de prioritats, ha imposat el Gran Tancament. I és ara, a les envistes [del col·lapse](#), quan ja podem descodificar els diversos fenòmens d'il·liberalisme que s'han anat replicant els darrers anys.

Ara, en plena emergència, sembla més fàcil distingir entre allò que era efecte i allò que és causa. Havíem tendit a diagnosticar la crisi de la democràcia com una reverberació de la crisi econòmica del 2008. Era un problema del sistema, dèiem, no de l'ordre. Cada esclat era interpretat com la resposta rabiüda d'una ciutadania -precisem, la classe emblemàtica de l'ordre de postguerra: la classe mitja ascendent- que constatava, per una banda, una pèrdua d'estatus i, per l'altra, el trencament del contracte

intergeneracional que implica el falsejament de la promesa del progrés continu. Sí, podem dir ara, però no només.

Qui sap si, passats els anys, també acabarem veient la crisi de la democràcia liberal com l'efecte institucional d'una causa que era més profunda: la pèrdua de la centralitat que una civilització -la nostra- pensava que ocuparia per sempre. I aquesta pèrdua ens ha fet, ens fa i ens farà sentir fora de lloc, d'alguna manera perduts, sens dubte a la intempèrie. Podem lamentar-nos-en, perquè no n'hi ha per menys, però més val mirar d'intentar [comprendre on som](#). A punt d'entrar en una globalització que no és com l'havia pensat la imaginació americana. No és ben bé una desglobalització. És una globalització alternativa que encara no té unes normes consensuades i, de fet, qui sap si les tindrà.

Aquest sembla el marc on caldrà prendre decisions. Nosaltres, com a europeus, les prendrem encara més desplaçats del centre. I sobre la nostra posició voldria llegir un llibre que no he sabut trobar a la biblioteca ni després d'haver-la endreçat. Un assaig propositiu que partís d'un debat dur massa temps que està pendent. Aquest: *“Europa tiene un problema de envejecimiento demográfico brutal, tiene un problema de competitividad ante economías mucho más pujantes con métodos que Europa había utilizado un siglo o décadas atrás, con trabajo abusivo, sueldos bajos... No es solo un debate moral, sino una cuestión práctica”*. Ho diu el magnífic corresponsal Pablo R. Suanzes a la conversa [Europa soy yo](#) que manté amb la veterana Anna Bosch.

“Aquest és el repte que ara se'ns planteja.
No serà possible mantenir l'espai europeu
del que ens hem dotat
sense assumir que s'encarirà el seu cost.”

És a partir d'aquest debat, del qual n'hauria de sortir un diagnòstic de situació ajustat a la realitat, que es podrien discutir mesures a curt i mitjà termini. Mesures en podem dir de reconstrucció però que, a la pràctica, seran de resistència. Mesures que, una vegada s'hagin fixat les plaques que està compactant la pandèmia, ens permetin preservar l'espai de drets i llibertats -un espai on encara es prioritza la redistribució, la universalització de la salut, les polítiques mediambientals avançades...-. Aquest és el repte que ara se'ns planteja. No serà possible mantenir l'espai europeu del que ens hem dotat sense assumir que s'encarirà el seu cost. Cal

trobar una nova fórmula econòmica que permeti mantenir-lo. I si el principal capital de la Unió no és ni probablement pot ser el *hard power*, cal apostar a fons per obtenir el màxim rendiment del nostre *soft power*. És aquí on podrem competir, mantenint el nostre codi, però assumint que el cost de l'Estat del Benestar augmentarà. I valdrà la pena seguir-lo pagant. Perquè si no, quan la porta es torni a obrir, ens haurem de resignar a viure en un món més inhòspit i envellir atrapats en la nostàlgia.